

פרשת ויקהל - ארון וכרובים

הרב יהודה ראק

א. הקדמה

פרשיית הארון והכרובים מלאה בסתירות וכפילויות. כפי שנראה, שורש התופעה הוא כפילות יסודית באופי המשכן והשכינה.

הארון והכרובים בפרשתנו מופיעים בפרק ל"ז (פסוקים א' - ט'), בתיאור עשייתם בפועל. הפרשייה מבוססת באופן ישיר על הפרשייה בפרשת תרומה (פרק כ"ה, פסוקים י' - כ"ב), המצווה על עשייה זו. להלן השוואה בין שתי הפרשיות, כאשר ההבדלים מודגשים:

ציווי (שמות כ"ה)

עשייה (שמות ל"ז)

(י) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שֵׁטִים

אֲמַתִּים וְחֲצֵי אַרְכּוֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי רַחְבּוֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי קִמְתּוֹ:

(א) וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרוֹן עֲצֵי שֵׁטִים

אֲמַתִּים וְחֲצֵי אַרְכּוֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי רַחְבּוֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי קִמְתּוֹ:

(יא) וְצִפִּית אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ

וְעִשִּׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב:

(ב) וַיִּצְפְּהוּ זָהָב טְהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ

וַיַּעַשׂ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב:

(יב) וַיִּצְקֶתָ לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב, וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פְּעֻמֹתָיו

וְשָׁתִי טַבַּעַת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשָׁתִי טַבַּעַת עַל צִלְעוֹ הַשְּׁנִיית:

(ג) וַיִּצַק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב עַל אַרְבַּע פְּעֻמֹתָיו

וְשָׁתִי טַבַּעַת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשָׁתִי טַבַּעוֹת עַל צִלְעוֹ הַשְּׁנִיית:

(יג) וְעִשִּׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שֵׁטִים וְצִפִּית אֹתָם זָהָב:

(יד) וְהִבֵּאתָ אֶת הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צִלְעַת הָאָרוֹן לְשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן בָּהֶם:

(ד) וַיַּעַשׂ בְּדֵי עֲצֵי שֵׁטִים וַיִּצַף אֹתָם זָהָב:

(ה) וַיָּבֵא אֶת הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צִלְעַת הָאָרוֹן לְשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן:

(טו) בְּטַבַּעַת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:

(טז) וְנָתַתָּ אֶל הָאָרוֹן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

(יז) וְעִשִּׂיתָ כְּפָרֶת זָהָב טְהוֹר אֲמַתִּים וְחֲצֵי אַרְכָּה וְאֲמָה וְחֲצֵי רַחְבָּהּ:

(יח) וְעִשִּׂיתָ שְׁנַיִם כְּרָבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכְּפָרֶת:

(יט) וְעִשֶׂה כְּרֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזֶּה וְכְרֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזֶּה מִן הַכְּפָרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת הַכְּרָבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

(כ) וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעְלָה סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכְּפָרֶת

וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אַחִיו אֶל הַכְּפָרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרָבִים:

(ו) וַיַּעַשׂ כְּפָרֶת זָהָב טְהוֹר אֲמַתִּים וְחֲצֵי אַרְכָּה וְאֲמָה וְחֲצֵי רַחְבָּהּ:

(ז) וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְּרָבִים זָהָב מְקֻשָּׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכְּפָרֶת:

(ח) כְּרֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזֶּה וְכְרֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזֶּה מִן הַכְּפָרֶת עָשָׂה אֶת הַכְּרָבִים מִשְׁנֵי קְצוֹתָיו:

(ט) וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעְלָה סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכְּפָרֶת

וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אַחִיו אֶל הַכְּפָרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרָבִים:

(כא) וְנָתַתָּ אֶת הַכְּפָרֶת עַל הָאָרוֹן מְלֻמְעָלָה וְאֶל הָאָרוֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וּדְבַרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפָרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים אֲשֶׁר עַל אָרוֹן הָעֵדֻת אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה

אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מלבד השינוי העקבי מלשון ציווי ללשון עבר (והכנסת בצלאל לתמונה), ושינויים לשוניים קטנים (הוספת "בהם", חסרון "ונתתה" לגבי טבעות הבדים וכו'), ההבדל הבולט הוא שהתוכן של פסוקים ט"ו - ט"ז וכו'א - כ"ב שבפרשת תרומה חסר בפרשת ויקהל. הדבר מובן, שהרי פסוקים אלה מדברים על תפקידי הארון, הכפורת והכרובים, ועל הרכבת החלקים יחד, אך בפרשות ויקהל-פקודי עשיית המרכיבים הבודדים קודמת לצירוף החלקים למשכן השלם בסוף פרשת פקודי, שם ההרכבה באה בעקבות צווי נוסף (בפרק מ').

לענייננו, כרגע הנקודה החשובה היא שיש בפרשיית הארון והכרובים בתרומה מה שאין בוויקהל, וכל מה שבויקהל יש בתרומה. הכפילויות והסתירות, שנדבר עליהן בשיעור זה, קיימות בשתי הפרשיות

באופן זה, ופרשת תרומה מספקת לנו יותר אינפורמציה מאשר פרשת ויקהל. ממילא, נוכל למקד את העיון שלנו בפרשיית הארון והכרובים של פרשת תרומה, בשמות כ"ה.

ב. הסתירות והכפילויות בפרשה

הכפילויות בפרשה

הכפילות הבולטת ביותר היא במצוות נתינת העדות בתוך הארון[1]. תפקיד זה של הארון מופיע בפסוק ט"ז:

וְנָתַתְּ אֶל הָאָרֶן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָתָּן אֲלֶיךָ:

וחוזר שוב בפסוק כ"א:

...וְאֵל הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָתָּן אֲלֶיךָ:

מדוע התורה חוזרת על עניין זה[2]?

נעיין בפסוק י"ב:

וַיִּצְקֶתְּ לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתַי זָהָב, וְנָתַתְּהָ עַל אַרְבַּע פְּעֻמֹתָיו וְשִׁתִּי טַבַּעֲתַי עַל צַלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טַבַּעֲתַי עַל צַלְעוֹ הַשְּׁנִיָּת:

הסברה אומרת שהיו סך הכל ארבע טבעות, שתיים מכל צד, שהרי זה כל מה שנצרך כדי להחזיק את הבדים. לפי זה, משמעות הפסוק הוא כלל ולאחר מכן פירוטו: ארבע טבעות, שהן שתיים ושתיים. אולם, בין שני חלקי הפסוק מופיע ו' החיבור, באופן שמשמעות הפסוק היא שיש סך הכל שמונה טבעות: ארבע על ארבע פעמותיו, ושתי טבעות על צלע אחת (עד כאן שש טבעות), ושתי טבעות על הצלע השנייה - סך הכל שמונה.

רש"י שם לב לו' החיבור כאן:

"ושתי טבעות על צלעו האחת" - הן הן ארבע טבעות שבתחילת המקרא, ופירש לך היאך היו, והיו"ו זו יתרה היא...

השאלה היא, כמובן, אם היא 'יתירה', מדוע היא כאן?

לא רק ו' החיבור בעייתי כאן: גם אם ו' החיבור לא היה מופיע בנקודה זו בפסוק, היינו צריכים לשאול: מדוע התורה צריכה לכלול במשפט אחד את כל ארבע הטבעות, עם ציון מקומות ב'פעמותיו', בפינותיו, ולאחר מכן לחזור על ציווי הטבעות תוך פירוט הצדדים? האם לא ברור מכך שיש ארבע טבעות בארבע פינות הריבוע, ששתיים בהם הם בכל צלע? ואפילו תאמר שיש כאן איזו נקודת חידוש - אזי ניתן היה להסתפק בחלק השני של הפסוק, דהיינו להשמיט את חלקו הראשון ולכתוב רק: 'ויצקת לו שתי טבעות על צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנייה'. מה ראתה התורה להאריך ולכפול את הדברים?

יש מפרשים שהרחיקו לכת לפרש שאכן היו שמונה טבעות. אלה דברי ראב"ע בפירושו הארוך כאן:

...מה טעם לומר 'ושתי טבעות', בתוספת ה'ו', ואילו היו הראשונות היה כתוב 'שתי טבעות', להודיע שהם ארבע טבעות זהב שהזכיר, כמשפט הלשון.

ראב"ע ממשיך ומסביר שאכן היו שמונה טבעות: ארבע טבעות תחתונות, ב'פעמותיו', כלומר - לפירוש זה - על יד רגליו של הארון; וארבע טבעות עליונות, על 'צלעותיו' (אולם, בפירושו הקצר פירש ראב"ע שהיו רק ארבע טבעות). שיטה זו מופיעה גם בתוספות יומא עב. ד"ה כתיב (אבל התוספות מסיימים במילים 'וצריך עיון').

בעייתיות דומה יש לגבי הכרובים, בפסוקים י"ח - ט"ט:

וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפְרֹת וְעָשִׂה כְּרֻב אֶחָד מְקַצָּה מְזָה וְכְרֻב אֶחָד מְקַצָּה מְזָה מִן הַכַּפְרֹת תַעֲשֶׂוּ אֶת הַכְּרֻבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

עשיית הכרובים נכפלת, ושוב, עם ו' החיבור בין שני המפשטים: ראשית מופיע "ועשית שנים כרובים זהב... משני קצות הכפורת", ואז מופיע שנית "ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה". גם היות הכרובים עשויים מקשה אחת מן הכפורת נכפלת: "מקשה תעשה אותם משני קצות הכפורת", ושוב "מן הכפורת תעשו את הכרובים על שני קצותיו"; ניתן היה לכתוב בפשטות:

וְעִשִּׂיתָ כְּרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכְרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִן הַכְּפֹרֶת

הסתירות בפרשה

מן הכפילויות בפרשייה אנו עוברים לסתירות ממש. בחלק הראשון של פסוק כ' כתוב:

וְהָיוּ הַכְּרֹבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכְּפֹרֶת...

האם הכנפיים היו פרושים למעלה, כלומר: אנכיים, פונים כלפי מעלה, או סוככים על הכפורת, כלומר, בכיוון אופקי?

רש"י מפרש, על פי הגמרא בסוכה ה:; ש'למעלה' איננו כיוון פניית הכנפיים, אלא מיקומם, כלומר - הכנפיים סככו מעל הכפורת, בגובה ראשי הכרובים. אולם, נראה שלא זוהי פשטות משמעות הביטוי.

אף החלק השני של פסוק כ' מכיל סתירה דומה:

...וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכְּפֹרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֹבִים:

גם כאן יש לשאול: האם פני הכרובים היו "איש אל אחיו", דהיינו זה אל זה, או "אל הכפורת", כלפי מטה?

המפרשים (רשב"ם, ראב"ע, ועוד) פירשו שפני הכרובים היו אל אמצע הכפורת, כלומר כיוון הבטת הכרובים היה באלכסון, בשילוב שני הכיוונים. אולם, לפי זה בעצם אין הם מביטים זה בפני זה, ומבחינת משמעות הדברים הם מביטים רק אל הכפורת, וניתן היה לכתוב בפשטות רק

...אֶל אֲמִצֵּעַ הַכְּפֹרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֹבִים

ג. תפקיד הכרובים

לפני שנוכל לענות על שאלות אלה, נעזוב את הניתוח הטקסטואלי של הפרשיה, ונעיין במושג הכרובים.

לא ניכנס כאן לשאלת מראה הכרובים וצורתם^[3], אלא נתמקד במשמעותם. הכרובים במקרא הם דמויות מלאכים, המשמשים שני תפקידים:

א. נשיאת השכינה. במעשה מרכבה ביחזקאל פרק א', פסוקים ו' - י', הכרובים נושאים את השכינה. בשמואל ב', פרק כ"ב פסוק י"א נאמר באופן מליצי על ה': "וירכב על כרוב ויעף, וירא על כנפי רוח". ובמלכים ב', פרק י"ט, פסוק ט"ו נקרא ה' "יושב הכרובים".

ב. שמירה ושירות לשכינה. כך בגן עדן, גן ה', אשר הכרובים הועמדו שם לשמור את דרך הכניסה אליו (בראשית, פרק ג', פסוק כ"ד). בדומה לכך נמצא בישיעיהו פרק ו', פסוקים א' - ב' לגבי ה'שרפים' (שאמנם לא מכונים שם 'כרובים'): "...ואראה את אדני יושב על כסא, רם ונשא... שרפים עומדים ממעל לו...". השרפים אינם נושאים את השכינה, אלא עומדים עליה כמשרתים.

כמובן, השכינה איננה צריכה באמת לא נשיאה ולא שמירה ושירות, ושני סוגי הציורים באים לבטא את כבוד השכינה. אולם עדיין יש משמעות לשאלה: בציור המתבטא על ידי כרובי המשכן, איזה מבין שני התפקידים האלה ממלאים הכרובים?

בעל דברי הימים כנראה הבין שזה התפקיד הראשון. כך נאמר בדברי הימים א כ"ח, יח לגבי הכרובים בבית ראשון:

וּלְמַזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת זָהָב מְזַקֵּק בְּמִשְׁקָה וּלְתַבְנִית הַמְּרַכְבָּה הַכְּרֹבִים זָהָב לְפָרְשִׁים וְסָכָכִים עַל אֲרוֹן בְּרִית ה':

וכך נראה שמפרש הרמב"ן (בסוף הפתיחה לפרשת תרומה).

אולם, בציור אצלנו לא מדובר בכרוב אחד הנושא לבדו את השכינה כמו בשמואל ב', ולא בכרובים רבים הנושאים מרכבה כמו ביחזקאל, אלא בשני כרובים - כמו בגן עדן. כמו כן, האוריינטציה של הכרובים, המתבטאת בכיוון פניהם, איננה כלפי מעלה, כדרך נושאים, אלא באיזושהי צורה כלפי מקום באמצע (מבלי להגדיר בשלב זה את המקום המדויק). נראה שציור זה מתאים יותר לתפקיד השני, תפקיד השמירה והשירות. כך למד גם חזקוני כאן:

"ופניהם איש אל אחיו" - דברים הללו מוכיחים שלא נעשו לתמונה כדי להשתחוות...עכשיו כשפני שניהם איש אל אחיו, ועוד ששני פניהם כבושים אל הכפורת מקום השכינה והתורה... הדבר ידוע כי לא היו שם רק לנוי, דוגמת שמשים, כעניין שנאמר: "שרפים עומדים ממעל לו".

ד. שתי הבחינות בפרשה ושתי המשמעויות של הכרובים והמשכן

'בחינת הדיבור' ו'בחינת העדות'

נשוב לכפילויות ולסתירות בפרשייה. מסתבר שיש בפרשה שתי בחינות[4], ושהמפתח להבנת שתי הבחינות בפרשה הוא הסתירה בדבר כיוון פני הכרובים. בבחינה אחת, פני הכרובים הם "איש אל אחיו", כלומר, הם עומדים ישר ומסתכלים כלפי האוויר שביניהם. בבחינה השנייה, פני הכרובים הם כלפי מטה, כלפי הכפורת.

נראה שהבדל זה משקף הבדל יסודי בין שתי הבחינות בדבר תפקיד הכרובים, או ליתר דיוק: בדבר מקום השכינה אשר עליה הכרובים 'שומרים', אותה הם משרתים.

פסוק הסיום של הפרשיה הוא:

וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפֹתַת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֹבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

לפי פסוק זה, מקום הדיבור, מקום השכינה, הוא "בין שני הכרובים". הציור שבו פני הכרובים הם זה אל זה תורם למיקום מקום השכינה במקום זה - באוויר שבין שני הכרובים, מעל הכפורת. פסוק הסיום מציין את ייעוד הכרובים, בהתאמה לבחינה בה צורת הכרובים מבטאת ייעוד זה. בבחינה זו, הכרובים מבטאים את כבוד מקום הדיבור האלוקי שביניהם.

לפי זה, גם הציור השני צריך להצביע על ייעוד של הכרובים. פני הכרובים, בבחינה זו השנייה, הם כלפי מטה, "אל הכפורת". ייעוד הכרובים, לפי זה, מתמקד לא במקום הדיבור, בין הכרובים, אלא בכפורת ובארון - ובמה שבתוך הארון. נראה שיייעוד זה מתבטא בפסוק שלפני הארון, פסוק כא:

וְנָתַתְּ אֵת הַכְּפֹתַת עַל הָאֲרֹן מִלְמַעְלָה וְאֶל הָאֲרֹן תִּתֵּן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:

נראה שבבחינה זו השנייה, פסוק כא הוא פסוק הסיום של הפרשיה, וייעוד הארון והכרובים הוא הלוחות שבתוך הארון. הכרובים פונים אל הכפורת המכסה על הלוחות ובכך מבטאים את כבוד הלוחות ומרכזיותם במשכן.

על פי דברים אלה ניתן בקלות להבין גם את הסתירה בעניין כיוון כנפי הכרובים. בבחינה שבה ייעוד הכרובים הוא בלוחות, והכרובים פונים אל הכפורת המכסה על הלוחות, הרי שכנפי הכרובים סוככים בכנפיהם על הכפורת. כנפי הכרובים יחד עם פניהם יוצרים ציור אחיד של כרובים הסוככים ומגנים על הכפורת. בכך, הכרובים הם המשך תפקודי של הכפורת עצמה, המכסה ומגנה על הלוחות שבתוך הארון.

לעומת זאת, בבחינה שבה ייעוד הכרובים הוא מקום הדיבור שביניהם, והם פונים זה אל זה, הרי שכנפי הכרובים פונים כלפי מעלה. הכרובים בבחינה זו מצטיירים כשומרי סף, העומדים משני צידי הדיבור היורד מלמעלה ויוצא מביניהם.

אם נסכם את מה שהעלינו עד כה, יש כאן בפרשיה שתי בחינות: בבחינה אחת, אשר תקרא 'בחינת הדיבור', ייעוד הכרובים הוא להיות מלאכי שמירה המספרים את כבוד מקום הדיבור האלוקי שביניהם, על ידי שהם עומדים פניהם איש אל אחיו, פורשי כנפיים למעלה. בבחינה שנייה, אשר תקרא 'בחינת העדות', ייעוד הכרובים הוא להיות מלאכי שמירה המספרים את כבוד לוחות העדות שמתחת לכפורת, על ידי שהם סוככים בכנפיהם על הכפורת ופניהם אל הכפורת.

הסבר הסתירות והכפילויות לאור הבחינות

כפי שראינו, נתינת הלוחות לתוך הארון מופיעה בפרשת תרומה (פרק כ"ה) פעמיים. הפעם הראשונה היא בפסוק ט"ז, בתוך שבין הציווי על הארון עצמו (עם טבעותיו ובדיו) לבין הציווי על הכפורת והכרובים. כדי שלא תהיה כפילות בתוך בחינה אחת, עלינו לשייך את פסוק ט"ז לבחינת הדיבור. נמצא, שלמרות שבבחינת הדיבור לוחות העדות אינן ייעוד הכפורת והכרובים, הם בכל זאת ממלאים תפקיד בפרשה. הלוחות אינם מופיעים בסיום הפרשייה, כתיאור ייעוד, אלא בשלב ביניים, לאחר עשיית הארון. הלוחות אינם ייעוד כל פרשיית הארון והכרובים, אלא רק של הארון עצמו, כמרכיב אחד במסגרת המכלול.

נמצא, שבבחינת הדיבור יש שני חלקים מרכזיים של הפרשה. הארון, עם טבעותיו ובדיו, מכיל את העדות; ועל הארון נמצא הכפורת עם הכרובים, היוצרים מסגרת לדיבור. נראה שההסבר כאן הוא ברור: הברית בין ישראל לה', אותה ברית אשר עליה הלוחות מעידים, היא התשתית והבסיס להתקיימות הדיבור האלוקי באוהל מועד, אותו דיבור המבטא את הוועדות ה' עם ישראל, את שכינתו בתוכם (שמות, פרק כ"ט, פסוקים מ"ב - מ"ה).

בבחינת הדיבור, הברית עומדת ברקע, והעיקר הוא הדיבור והשכינה. לעומת זאת, בבחינת העדות, העדות על הברית עומדת בעצמה במרכז, והיא הייעוד והקיום המרכזי כאן בפרשייה.

אלה הן בעצם שתי פרספקטיבות על תפקיד המשכן בכלל. מחד, המשכן כשמו כן הוא, מקום שכינה; "פה אשב כי איתיה" (תהילים, פרק קל"ב, פסוק י"ד). היחס הקונקרטי של ה' כלפי עם ישראל, המתבטא במנגנוני המשכן, הוא ייעוד ותכלית בפני עצמו. התנאי לכך הוא קיום ישראל את הברית, אך היחס עצמו, אשר ביטויו הנשגב ביותר הוא דיבור ה' אל משה באוהל מועד, הוא התכלית.

אולם, בהסתכלות אחרת, דווקא שמירת הברית על ידי עם ישראל, כפי שמתבטא בדברים הכתובים על הלוחות, היא תכלית עצמאית של המשכן. המודעות המתמדת של שכינה במרכז מחנה ישראל מופיעה כאן כאמצעי לכך שישאל יזכרו את ה', אשר הברית עמו כתובה במרכז המשכן, וישמרו על הברית עם ה' (ראו שמות, פרק כ"ט, פסוק מ"ו).

גם את הסתירה בין פסוק י"ח לבין פסוק י"ט ניתן לבאר על פי דברים אלה:

(יח) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
(יט) וְעָשִׂה כְּרוֹב אֶחָד מְקַצָּה מְזָה וְכְרוֹב אֶחָד מְקַצָּה מְזָה מִן הַכַּפֹּרֶת תַעֲשׂוּ אֶת הַכְּרֻבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו.

ההבדל המרכזי בין שני הפסוקים הוא בלשונות הציווי השונים - "ועשית" לעומת "ועשה". "ועשית" הוא לשון פתיחה של כלי במשכן, כפי שמופיע בפתיחת פרשיות הארון, השולחן והמנורה (עיינו פרק כ"ה, פסוקים כ"ג, כ"ה כ"ח ועוד). "ועשית" מופיע גם בציווי על הכפורת, בפסוק י"ז. לגבי הכפורת הדברים מובנים, שהרי היא איננה מחוברת בארון, אלא מהווה חפץ עצמאי. אולם, כיוון שהכרובים עשויים מקשה אחת עם הכפורת, מתבקש שהם יחשבו המשך לעניין הכפורת, ולא יזכו ללשון "ועשית" עצמאי. למרות זאת, בחינה אחת טורחת להדגיש את העצמאות התפקודית של הכרובים ביחס לכפורת.

מסתבר, לפי זה, לשייך את פסוק י"ח, עם לשון "ועשית", לבחינת הדיבור. תפקיד הכפורת הוא לכסות על הארון והלוחות, בעוד תפקיד הכרובים הוא לבטא את מקום הדיבור והשכינה מעל לכפורת. יש יחס ברור ומוגדר בין שני תפקידים אלה: הברית היא התנאי והתשתית לדיבור, ולכן הכרובים צריכים להיעשות מקשה אחת עם הכפורת, לומר ששמירת הברית, מחד, והדיבור והשכינה, מאידך, הם מקשה אחת. למרות זאת, עדיין מדובר בתפקידים שונים, ולכן יש "ועשית" חדש. לעומת זאת, בבחינת העדות, הכפורת והכרובים יחד באים לסוכך ולהגן על הלוחות העדות, ולכן לא שייך להשתמש ב"ועשית" חדש עבור הכרובים, אחרי הציווי על הכפורת.

הבדל נוסף בין פסוק י"ח לבין פסוק י"ט הוא שבעוד פסוק י"ח כורך את שני הכרובים יחד באותם ביטויים ("שניים כרובים זהב... משני קצות הכפורת"), פסוק י"ט עוסק בכל אחד מן הכרובים באופן עצמאי ("ועשה כרוב אחד מקצה מזה, וכרוב אחד מקצה מזה"). נראה שבבחינת הדיבור אין כרוב אחד יכול לתפקד כלל ללא חברו, שהרי כרוב אחד לבדו אינו מגדיר ותוחם את מקום הדיבור כלל. לעומת זאת, בבחינת העדות, כל כרוב בפני עצמו סוכך על הכפורת ופונה אליו, ויש משמעות לכל אחד מן הכרובים גם ללא חברו. משום כך, היחס בפסוק הוא לכל כרוב בפני עצמו.

גם את הכפילות ביחס לטבעות הארון יש ליחס לשתי הבחינות בפרשיה, אך לא ברור איזה מבין שני התיאורים שייך לאיזו בחינה.

סיכום חלוקת הפרשה לבחינות

נסכם את הבחינות השונות, לפי מה שחילקנו, מפסוק ט"ז ואילך:

בחינת הדיבור:

(טז) וְנָתַתְּ אֶל הָאָרֶץ אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אָתָּן אֵלֶיךָ:

(יז) וְעָשִׂיתְּ כַפָּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וְחָצִי אַרְכָּה וְאִמָּה וְחָצִי רַחֲבָה:

(יח) וְעָשִׂיתְּ שְׁנַיִם כְּרָבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפָּרֶת:

(כ) וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו:

(כא) וְנָתַתְּ אֶת הַכַּפָּרֶת עַל הָאָרֶץ מְלֻמְעָלָה:

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וּדְבַרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפָּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדֻת אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

בחינת העדות:

(יז) וְעָשִׂיתְּ כַפָּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וְחָצִי אַרְכָּה וְאִמָּה וְחָצִי רַחֲבָה:

(יט) וְעָשִׂה כְּרוֹב אֶחָד מְקֻצָּה מִזֶּה וּכְרוֹב אֶחָד מְקֻצָּה מִזֶּה מִן הַכַּפָּרֶת תַעֲשֶׂוּ אֶת הַכְּרָבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

(כ) וְהָיוּ הַכְּרָבִים סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפָּרֶת אֶל הַכַּפָּרֶת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרָבִים:

(כא) וְנָתַתְּ אֶת הַכַּפָּרֶת עַל הָאָרֶץ מְלֻמְעָלָה וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אָתָּן אֵלֶיךָ:

[1] בהמשך התורה אנו לומדים שה"עדות" כאן היא הלוחות, אשר כתובה עליהן עדות הברית (פרק ל"א, פסוק י"ח; פרק ל"ב, פסוק ט"ו, ועוד).

[2] ראו רש"י ורמב"ן לפסוק כ"א.

[3] בעניין זה ראו יחזקאל, פרק א' פסוק י'; פרק י' פסוק י"ד; סוכה ה:.

[4] 'שיטת הבחינות' פותחה על ידי מו"ר הרב מרדכי ברויאר. את דברי הרב ברויאר על אודות שיטתו ואת פרשנותו באמצעות שיטתו ניתן למצוא בספריו "פרקי מועדות" ו"פרקי בראשית", וכן בספר "שיטת הבחינות" של הרב מרדכי ברויאר. לפי שיטת הבחינות, הקב"ה כתב את התורה במבנה ריבועי, עם סיפורים (או קטעים הלכתיים) מקבילים, 'בחינות' שונות, שכל אחד מהם יכול לעמוד ולהקרא בפני עצמו, באופן שתתכנה סתירות ביניהם. לעיתים רבות הסיפורים משולבים זה בזה ליצירת סיפור מצורף. הסיפור המצורף מטשטש את נקודות המעבר מסיפור לסיפור, אבל גם משמר את הקשיים שבמעברים ביניהם. כל סיפור מביע תוכן עצמאי, שהוא חשוב כשלעצמו, ויש יחס ביניהם המצדיק את שילובם לסיפור אחד. באמצעות הקשיים הנובעים מצירוף הבחינות, כגון כפילויות וסתירות, ניתן לחשוף את שתי ה'בחינות' העצמאיות ולאחר מכן לעמוד על משמעויותיהן.